

Az Gelişmiş Ülkelerin Eğitimsel Sorunları

Dr. Malımut TEZCAN

Eski uygarlıkların gerilemesi sonucu az gelişmiş halde kalmış az gelişmiş veya gelişmekte olan ve İkinci Dünya Savaşından sonra bağımsızlığına kavuşmuş yeni, genç ve küçük Üçüncü Dünya ülkelerinin kalkınma sorunları bugünkü güncel konular arasındadır. Kuşkusuz bu ülkelerin en önemli sorunları ekonomik sorunlardır. Konumuz eğitim olduğu için biz bu ülkelerin sadece eğitimsel sorunlarını ele alacağız. Bu ülkelerin eğitimsel sorunları diğer gelişmiş ülkelere göre ayrı bir özellik göstermektedir. Bugün dünya nüfusunun önemli bir kısmı bu ülkelerde yaşamaktadır. Bu nedenle bu ülkelerin kalkınmasında insan ögesinin eğitilmesinin önemli bir yeri vardır.

Bu yazımızda önce az gelişmiş veya gelişmekte olan bu ülkelerin genel özelliklerine değindikten sonra ortak eğitimsel sorunlarına ve son olarak da bu konuda önerilen çözüm yollarını ele alacağız

I. AZ GELİŞMİŞ ÜLKELERİN GENEL ÖZELLİKLERİ

Az gelişmiş ülkelerin genel özelliklerini çok kalın çizgileriyle aşağıdaki noktalar etrafında toplayabiliriz :(!)

1. Bir kural olarak insanları tarımsal bir ekonomik yapıya sahiptir. Bu nedenle ortalama ulusal gelir düşük düzeydedir. Ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelere bağlıdır.
2. Tarımsal teknoloji gelişmemiştir. Örneğin, çiftlik yönetimi, gübreleme, hasat, depolama, pazarlama gibi teknikler geridir.
3. Doğurganlığın yüksek olmasıyla aşırı nüfus artışı, gelişmiş ülkelerinden fazladır. Gizli ve açık işsizlik oranı yüksektir.
4. Kentleşme, gerçek bir kentleşme değildir. Sanayileşme sonucu bir kentleşme değil, hizmet faktöründeki artış fazladır. Sanayileşme sınırlıdır
5. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı fazladır.
6. Ömür düzeyi düşüktür. Yüksek ölüm oranı dikkati çeker.
7. Beslenme yetersizliği ve kötü beslenme egemendir.

8. Onlenebilir hastalıkların topluma etkisi fazladır. Sıtma, tüberküloz, tifo, dizanteri, trahoma ve bulaşıcı çocuk hastalıkları. Bu ülkeler sağlığı korumada yetersizdir.
9. Yeterli sayıda okullar az ve her yaştaki kimselere yeterli eğitim programları yoktur.
10. Kültürün dinsel ve ailesel oluşu.

Bunların dışında şu özellikler belirtilebilir.

- Geleneksel değer sistemi maddi değerlerden çok manevi değerlere önem verir.
- Geniş bir alt sınıf ve az sayıdaki elitlerden oluşan üst sınıf, orta sınıfın azlığı,
- Kişisel yeterlilik, ehliyetten çok kıdem yaşlılığa önem verme
- Bilim öncesi zihniyet, olayların magik bir biçimde, folk bilimiyle ve doğa üstü güçlerle açıklanışı.
- Toplumsal bağların ulusal bütünlüğün zayıflığı.
- Bu genel özelliklerden sonra şimdi de bu ülkelerin ortaklaşa eğitimsel sorunlarına değinelim.

II. GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELERİN BAZI ORTAKLAŞA EĞİTİMSEL SORUNLARI

Orta Afrika, Güney Asya ve Latin Amerika gibi bölgelerdeki ülkeler ve diğer gelişmekte olan ülkeler ortaklaşa eğitimsel sorunlara ve beklentilere sahiptirler. Bu ülkelerin, eğitimin ekonomik gelişme amaçlarına ve insanları geliştireceğine değin ortaklaşa inançları vardır.

Şimdi bu ortaklaşa eğitimsel sorunları ele alalım. Don Adams ve Robert Bjork, bu sorunları şu noktalarda topluyorlar. (2)

1. Yeterli Öğretmen Eksikliği :

Bu ülkelerdeki ilkokul öğretmenleri birkaç yıllık eğitim görmüşlerdir. Bu nedenle onların yeterlilikleri sınırlıdır. Birçok gelişmekte olan ülke, eğitimi yaygınlaştırmak çabasıdadırlar. Bu nedenle yeterli öğretmen yokluğu göze çarpmaktadır.

Eğitimciler öğretmenlerin geliştirilmesiyle öğretimin gelişeceğini sanırlar. Fakat bugünkü eğitim teknolojisindeki gelişmelerin ışığında bu eleştirilebilir. Çünkü programlı dersler, ulusal müfredat programları laboratuvar malzemeleri öğretimi oldukça geliştirmektedirler.

2. Okulların Öğrenciyi Okulda Tutmadaki Başarısızlığı :

Çocuklar tarımsal ekonomik yapıda işgüçleriyle ailelerine yardımcı olmaktadır. Bu nedenle onların okula devam etmeleri aileleri bakımından kayıp olmaktadır. Veya ana babalar yeni bilgi ve düşüncelerin çocuklarını geleneksel aile biçimlerinden yabancılaştıracığı korkusuyla çocuklarını okula göndermek istemezler.

3. Müfredat Programlarının Topluma Uymaması :

Üniversite öncesi okullardaki müfredat programları, kültürel uyum, yöresellik ve meslekselleşme etrafında dönmektedir. Büyük bir çoğunluğun tarımsal ekonomiye bağlı olduğu bu gibi toplumlarda mesleki eğitimin önemi artmaktadır. Özellikle okulların tarımsal beceriler üzerinde durması gerekliliği ortadadır. Müfredat programlarında reforma gitmenin en önemli öğelerinden birisi de yersel ve olgusal sorunlar arasında özel bir denge kurmaktır. Ortaöğretimde tekniğe geniş ölçüde ağırlık verilmelidir. Özellikle mesleki eğitim verilerek geleneksel uygulamaların dışında tekniklerin öğretilmesi üzerinde yoğunlaştırılmalıdır. Teknik alanda yersel materyaller ve uygulamalardan geniş ölçüde yararlanılabilir. Üniversite düzeyinde ise yersel olmayan materyalin oranı geniş ölçüde artırılmalıdır. Fakat bir kısım üniversite öğrencileri ise yersel folklor, tarih, ulusal tarih, arkeoloji ve dilbilim alanlarında uzman olarak yetiştirilmelidir.

4. Köy ve Kent Gelişmesi Arasında Dengesizlik :

Birçok az gelişmiş ülkede sağlanan olanaklar, gelir dağılımı yönlerinden kent lehine bir durum görülür. Bu çelişki, kültürel etkinlikler, ulaştırma, konutlar vs. bakımından da belirginleşmektedir.

Eğitim politikasını kentler denetler. Kırsal alandan ilk veya ortaokulu bitirenler kentlere akın ederler. Kentlere ya iş aramak veya öğrenimlerine devam etmek amacıyla gelirler. Kentliler yüksek öğrenime giriş bakımından daha şanslılardır.

A. B. D.'de eğitim bakımından kaynaklar yasal yollarla kentlerden kırsal kesime kaydırılmıştır. Japonya'da 1900 lerden önce yükseköğrenim de bulunan kırsal kökenli öğrencilere tarımsal kurslar açmıştır. Sovyetlerde 1920-1930 arasında okullar kırsal kesimde yaygınlaştırılmıştır.

5. Eğitimsel Gelişmeye Kadın Katılımı Sorunu :

Bu ülkelerde kadının yeri evidir inancı oldukça yaygındır. Okul ise kadının bu temel rolüne yardımcı olmayan bir kurumdur. Kadı-

nın eğitilmesi aile bağlarını zayıflatır korkusu, ailede ve köyde hiyerarşinin yeniden düzenlenmesi gerektiği ve onun çalışmasının dine karşı gelmek anlamına geldiği bir gerçektir. Bütün bu korkular bir gerçekliği ifade etmektedir. Gelişme, değiştirilmiş bir aile yapısını gerektirir. Kadınların zamanlarını farklı bir biçimde kullanmalarını gerektirir. Cinsel ayırimdan çok başarı önemlidir. Eğitimin kızlar için olmadığı inancı Müslüman ülkelerde yaygındır.

Japonya ise kadınların eğitimden yararlanmalarını büyük ölçüde azaltan ülkelerden birisidir.

6. Eğitim Sistemindeki Değerlerde Tutuculuk

Az gelişmiş ülkelerde bir çok okul durumlarını istila eden değerler gelenekseldir. Örneğin kaderci inanca göre olaylar öngörülemez ve denetlenemez.

7. Çift Dil Kullanma

Bu ülkelerdeki köy çocukları ilkel bir çevrede yetişirler. Annesi ve babası az konuşarak çocuğa ancak kendi sınırlı çevrelerinden bahsederler. Çocuk okula gittiği zaman farklı bir dil kullanan öğretmenle karşılaşmaktadır. Öğretmen çocuğun köyünden olmayan uzak çevreden gelmiştir. Çoğu kez çocuğun ana babasının dilinden konuşmaz. Öğrenci de anlamadığı sesleri, cümleleri, sözcükleri, sayıları modelleriyle öğrenir ve ezberler, çocuk eve dönünce okulda öğrendiklerinden hiçbir şey bulamaz. Dil başkadır. Dil aynı olsa bile öğretmenin kullandığı sözcükleri çocuğun anası babası kullanmaz. Böylece çocuk, çift dilin kullanıldığı, aralarında tam bir uyumsuzluk olan iki dünyanın içindedir. (3) Bir tarafta ailesel dünyası, öte yanda okulun dış ve yapay dünyası. Çocuk bu iki dünya arasında bir seçim yapmak zorundadır. Köyüne dönecek olursa kalkınma yönünden hiçbir yararı dokunmaz. Okulda öğrendiklerini kısa bir süre sonra unuttur. Kente giderse köyünden kopar, ilişkilerini kaybeder. Bunun için birçok köylerin merkezinde etken ve ortaklaşa yaşam merkezleri olan «Köy Cemaatleri» kurmak gerekir.

Böylece çocuk köyden kopmadan verimli, dinamik ve geliştirici bir çevre içinde yaşamını sürdürecektir. (4)

III. ÖNERİLEN ÇÖZÜM YOLLARI

Yukarıda eğitimsel sorunlarını incelediğimiz ülkelerin bu sorunlarına çeşitli çözümler önerilmiştir. Bu önerileri de aşağıdaki noktalar etrafında toplayabiliriz.

● Yeterli öğretmen eksikliği karşısında bu ülkelerin gelişmiş ülkelerden öğretmen getirtmeleri önerilerden birisidir. Ulusallığı ters düşse de bu yolun geçerli olacağı belirtilmektedir. (5) Birçok ülkelerde barış gönüllülerinden geçici olarak geniş ölçüde bu konuda yararlanılmıştır.

● Teknik yardım yaklaşımı da diğer önerilerdendir. Sadece öğretmen olarak değil, danışman olarak her türlü uzman ve teknik elemanlar kalkınmada yardımcı olarak gelişmiş ülkelerden gitmektedirler. (6) Bu öneri de uygulamada yeterli olamamıştır. Hatta gelişmiş ülkeler az gelişmişlerin teknik elemanlarını kendi ülkelerine çekmektedirler. (Beyin gücü)

Ayrıca ekonomik yardım (parasal) da şimdiye değin uygulanmamış çabalardan birisidir. Fakat yardım miktarı yetersizdir. Arttırma çabaları da sonuçsuz kalmakta, hatta zengin ülkeler yardımı giderek kesmektedirler. Yardımın dağıtımı ise iyi organize edilmemiştir. Yardıma siyaset oldukça fazla karışmıştır. Ayrıca az gelişmişler de yapılan yardımları çok kötü kullanmışlardır. Yapılan yardımları israf etmişlerdir.

● Okulların bu ülkelerdeki geleneksel değerlerin değiştirilmesinde önemli rolü olabileceği belirtilmiştir. Okullar bireylerin genellikle başkalarının davranışını ve koşulları tahmin etmeye muktedir oldukları bir toplumsal ortam sağlayabilirler. (7)

Bu yolda daha öngörülebilir bir toplumsal ortam ve evren kurulabilir. Doğal olayların düzenliliği ve yasallığı ikna edici bir tarzda fen kursları, laboratuvar deneyleri ve alan gezileri ile gösterilebilir. (Kuşların yumurtadan çıktığı, eşyaların yer çekimi gücü ile yere düşmeleri vs.) Nihayet, bilimsel yöntem, eleştirel düşünce ve ampirik delillerin dikkatli çözümlenişi ve değerlendirilmesi yüksek sınıflarda öğretilir.

Bir anlamda öğretmenler, toplumun geleneksel modern sektörleri arasındaki boşlukta bir köprü kurmak için «Marjinal İnsan» olmalıdırlar.

Gelenekçi öğretmenler öğrencilerine modern görüşleri veremezler.

Uluslararası Kalkınma Merkezi Genel Sekreteri Maurice Gueri-er'in «Üçüncü Dünyanın Son Şansı» (La Dernière Chance du Tiers Monde) isimli yapıtında ileri sürdüğü ilginç ve önemli önerileri (8) ise şunlardır.

Guernier'in üçüncü dünya için önerdiği «yeni eğitim», kalkınmanın anahtarı olacaktır. Bunun için yeni adam yetiştirmek gerekir. Bu yeni eğitimin ilkeleri Guernier'e göre şunlar almalıdır :

A Eğitim Öncelik Vermek

Üçüncü dünyada eğitimin rolü çocukları çağdaş dünyaya katılmaya yöneltmek olmalıdır. Buna göre yeni eğitimin görevleri aşağıdaki hususları uyandırmak ve bunların canlılığını sürekli olarak korumaktır.

● Gençleri neden-sonuç ilişkilerini kavramaya yöneltmesi gereken bir tecessüs ve gözlem ruhu.

● Sonuçları değiştirmek için gençleri bu sonuçların nedenlerini aramaya yöneltmek.

● İnsanı doğa ile birleştiren ve insanın doğa üzerinde eylemde bulunmasına olanak veren deneysel teknik. Bu, kaderciliğe karşıt olan teknik demektir.

● İlerleme arzusu ve çaba duygusu ki, bunlar insanı hem kendisini, hem çevresini hem de içinde toplumun kalkınmasını sağlama görevine davet eder. Çünkü bu ülkelerde beşerî motivasyonun olmayışı kalkınmanın engelidir. İnsanlar çok çalışmaya isteksizdirler. Yeni ekonomik ve toplumsal gelenekleri geliştirmezler.

● Yöntem, çözümleme ve birleşim düşüncesi. Mantık, akıl, imgelem, icat edici ve yaratıcı zihniyet.

● Araştırma şevki.

B. Eğitim Ancak Canlı ve Etken İşlevsel Kadro İçinde Yapılabilir.

● Yeni eğitim, dersliklerde değil, köy cemaatlerinin doğal ve işlevsel kadrosu içinde yayılabilecektir. Eski öğretmenlerin yerini alacak olan ve özel olarak yetiştirilmesi gereken yeni eğitimciler, topluluğun tüm üyeleri ile yaşamını sürdürecektir. Öğretimi derslikte değil, köyde yapacaktır. Yeni eğitimciler, sağlık rehberi ve tarım rehberi ile köyün rehberler üçlüsünü oluşturacaktır. Böylece eğitim, günlük yaşamda, aile ocağında, köy meydanında, tarlada kazanılacaktır. Rehberlerin ellerinde modern araçlar bulunacaktır. Göze ve kulağa hitap eden TV, radyo gibi araçlar öğretimde rol oynayacaktır.

Her öğretmen (Eğitimci) kendi emri altında 10-20 rehberi çalıştırabilir. Bunlardan herbiri bir köyde radyo ve televizyonla yayınlanan yöntem ve kuralları uygulayabilirler.

Öğretmen-Eğitimci ile çocuklar arasında bir ana halkaya gereksinim vardır ki bunlar rehberlerdir. Rehberler, öğretmen eğitimci aldıkları eğitim mesajlarını çocuklara nakleden bir çeşit asubay durumundadırlar.

C. Eğitim Üretici Olmalıdır.

Genel öğretim oldukça pahalıya mal olmaktadır. Klasik okulların devlet bütçelerinin yarısından fazlasını yutar ve kalkınmaya engel olur. Ayrıca istihdam alanlarının yetersizliği de klasik öğretimin genelleşmesini gereksiz kılmaktadır. Aydın işsizliği ortaya çıkmakta, kentlerde hizmet sektörü, memuriyet kadroları artmaktadır. Bu ülkeler üretime az yer vererek yönetim işlevine önem vermektedirler. Bu nedenle yazar önerdiği köy cemaatları ile çocukların % 100'üne eğilme olanağı açılmaktadır. Devletin yetiştirdiği uzmanları köy toplulukları ücretle tutar ve derslikleri kendileri inşa ederler. «Topluluk okulu», yukardaki eğitsel ilkeleri öğretir. Okuda, yazma ve hesap öğretir. Köy dünyasına uyarlandırılmış hem kurumsal hem uygulamalı bir eğitim verir. Öğrenciler de üretimde bulunurlar. Okula ayrılmış tarlaları, ıslah edilmiş yöntemlere göre ekerler, böylece tarım yöntemlerinin modernleştirilmesinde pilot bir rol oynarlar ve köy topluluğuna özellikle rehberin ücretini ödeme olanağı verecek olan kazançları elde ederler.

D. Eğitim Seçici Olmalıdır.

Köy toplulukları sistemi gerçekleştirdiği zaman çocukların % 100'ü yeni eğitimden geçmiş olacaklardır. Çocuklar burada eğitim ilkelelerinden başka elemanter bir öğretim de göreceklerdir. Bu öğretim, tabiatıyla diploma düzeyinden aşağı olacak fakat ilgisini köy yaşamı üzerinde toplamış bulunacaktır. Bütünüyle bu mahallinde verilmiş formasyonun aile ve köy yaşamı ile sıkı sıkıya kaynaşmış olduğu için beşerî planda çok yararlı olacaktır...

100 çocuktan 80 veya 90'ı köyde kalacak ve orada pilot çiftçilik durumuna gidecektir. Ya da % 20'si ise ülkenin kalkınma durumuna ve eğitimin niteliğine göre seçilme sınavlarından geçirilerek ikinci devre eğitimine çağrılacaklardır. Bu ikinci devrede her yıl mesleki formasyon okullarına geçmek için kapılar açık tutulacaktır.

E. Kadroların Yetiştirilmesine Öncelik Vermek.

Bu ülkeler kalkınmayı gerçekleştirecek kadroları yeni eğitimle yetiştirmelidir. Bu kadrolar en üst düzeyden en alt kademedeki kişilere kadar uzanır. Bu kadroda beş gurup eleman bulunacaktır.

1. **Gurup** : Doğrudan doğruya üretici olmayan fakat devletin ve onun kalkınma planının iyi bir biçimde yürümesi için temel teşkil eden kadrolar : Merkez ve Taşra Memurları.

2. **Gurup** : Doğrudan doğruya üretici olan kadrolar : Özel kamusal kuruluşların kadroları

3. ve 4. **Guruplar** : Köy topluluğu ya da rehberler. Bunlar bizzat üreticilerle ilgilenen, onlara danışmanlık eden ve eğitim veren kişiler olmakla doğrudan doğruya üretici kadrolar olarak kabul edilebilirler ki bunlar köy topluluğundaki sağlık, tarım ve eğitim rehberleridir.

Üçüncü dünya ülkelerinde bütün kadrolar üretici olmayan birinci guruba rağbet etmektedirler. Sağlık, tarım ve eğitim elemanları, beşerî ve ekonomik geliştirme ögeleri gibi davranmamaktadırlar.

Notlar ve Kaynakça :

1. Cole and Cox : Social Foundations of Education. U. S. A. 1968, s. 359-361;
Topçuoğlu, «Eğitim Sosyolojisi Kaynak Metinler» içinde, Ankara 1971.
2. Adams and Bjork; Education in Developing Areas, U. S. A 1975, s. 123-124.
3. Guernier, Maurice : Üçüncü Dünya ve Eğitim Çev. : Prof. Dr. Hâmide s. 129-136.
4. Guernier, Maurice : a. g. yaz.
5. Adams and Bjork, a. g. e., s. 124.
6. Cole and Cox, a. g. e., s. 366.
7. Adams and Bjork, a. g. e., s. 85-135.
8. Guernier, Maurice, a. g. yazı.